

УДК 338.1:332:64

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА У СУЧАСНОМУ МІСТІ

<http://orcid.org/0000-0001-7469-9529>

Бородіна Оксана Анатоліївна, к.н. держ. упр., заступник декана економічного факультету ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь.

Borodina Oksana, candidate of Sciences in public administration, Deputy Dean of the economic faculty SHEU «PRIAZOVSKYI STATE TECHNICAL UNIVERSITY»

Borodina O. Legal support of innovative-investment development of entrepreneurship in the modern city.

The article, based on an analysis of recent trends in economic and social development of contemporary cities, as well as data on the share of revenues from businesses in the city budget, considers theoretical and methodological foundations of strategic management of a modern city, strategic planning and financial security justification organizational strategies to manage city, place of business in the infrastructure of modern cities. The analysis of world experience building relationships with municipalities subjects of various forms of property within the urban economy, and provided guidance for entities in Ukraine as part of citywide planning documents. Particular attention is paid to the analysis of economic and legal issues and innovation and investment aspects of city business. The city is seen as a socio-economic system, one of the main mechanisms for filling the budget is small and medium businesses. The necessity of effective management of resources of the territorial community of the operation and interaction of business facilities and urban infrastructure modeling system of a modern city. Grounded set of methods and instruments implementing strategic areas of the city that take into account the legal and investment aspects of interaction and providing city-forming industries, enterprise wide involvement in the communal area of the city.

Бородіна О.А. Правове забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва у сучасному місті.

У статті, на основі аналізу останніх тенденцій економічного і соціального розвитку сучасних міст, а також, даних щодо питомої ваги надходжень від підприємництва у міських бюджетах, розглянуто теоретико-методологічні основи стратегічного управління сучасним містом, питання стратегічного планування та фінансового забезпечення обґрунтування організаційних стратегій в управлінні містом, місця підприємництва у інфраструктурі сучасних міст. Проведено аналіз світового досвіду побудови відносин муніципалітетів міст із суб'єктами різноманітних форм власності, що входять в міське господарство, та надано певні рекомендації для суб'єктів підприємництва в Україні в рамках загальноміських планових документів. Особлива увага приділена аналізу економіко-правових питань та інноваційно-інвестиційних аспектів розвитку міського підприємництва. Місто розглядається як соціально-економічна система, одним з основних механізмів наповнення бюджету є малий та середній бізнес. Зазначається необхідність результативного управління ресурсами територіальної громади, організації функціонування та взаємодії підприємництва та об'єктів міської інфраструктури, моделюванню системи управління сучасним містом. Обґрунтовано сукупність методів та інструментів реалізації напрямів стратегічного розвитку міста, які враховують правові та інноваційно-інвестиційні аспекти, взаємодію місто- утворюючих та забезпечуючих галузей, широке залучення підприємництва у комунальну галузь міста.

Бородина О.А. Правовое обеспечение инновационно-инвестиционного развития предпринимательства в современном городе.

В статье, на основе анализа последних тенденций экономического и социального развития современных городов, а также данных о удельного веса поступлений от предпринимательства в городских бюджетах, рассмотрены теоретико-методологические основы стратегического управления современным городом, вопросы стратегического планирования и финансового обеспечения обоснования организационных стратегий в управлении городом, места предпринимательства в инфраструктуре современных городов. Проведен анализ мирового опыта построения отношений муниципалитетов городов с субъектами различных форм собственности, входящих в городское хозяйство, и предоставлены определенные рекомендации для субъектов предпринимательства в Украине в рамках общегородских плановых документов. Особое внимание уделено анализу экономико-правовым вопросам и инновационно-инвестиционных аспектов развития городского предпринимательства. Город рассматривается как социально-экономическая система, одним из основных механизмов наполнения бюджета является малый и средний бизнес. Отмечается необходимость результативного управления ресурсами территориальной

общины, организации функционирования и взаимодействия предпринимательства и объектов городской инфраструктуры, моделированию системы управления современным городом. Обоснованно совокупность методов и инструментов реализации направлений стратегического развития города, которые учитывают правовые и инновационно-инвестиционные аспекты, взаимодействие градообразующих и обеспечивающих отраслей, широкое привлечение предпринимательства в коммунальную отрасль города.

Постановка проблеми. На даний час питання залучення інвестицій займає провідне місце в програмних і прогнозних документах соціально-економічного розвитку як держави, так і органів місцевого самоврядування. Наявна нормативно-правова база в цій сфері створює певні передумови для активізації інвестиційної діяльності іноземних та вітчизняних суб'єктів господарювання. Однак на даний час інвестиційний імідж України не можна назвати позитивним, хоча був прийнятий ряд змін в законодавчі акти з питань спеціальних економічних зон і територій пріоритетного розвитку, згідно з якими всі пільгові режими господарювання на цих територіях були скасовані. Всім відомо, що саме з метою приваблення інвестицій, особливо іноземних, держави створюють певні, якщо можна так сказати, економічні «оазиси» - території з особливим режимом втілення господарської діяльності (зокрема, особливі економічні зони). Ці території отримали різні назви залежно від видової приналежності – зовнішньоторгові зони, туристичні реакційні зони і т.п. Звісно, тепер знадобиться значний період часу, щоб наладити відносини України зі світовим суспільством з питань інвестування коштів в економіку нашої держави. Сучасне місто – є багатограним явищем, та має ознаки, притаманні не тільки єдиній соціально-економічній системі, а й суб'єкту права, а також, відповідно до Господарського кодексу, може розглядатися як єдиний господарюючий суб'єкт, що робить його схожим до підприємництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На вирішення зазначених проблем спрямовані роботи багатьох вчених, що займаються проблемами вивчення феномену міста, системи соціально-економічного розвитку та місця підприємництва у загальній структурі міського механізму. Міською проблематикою займалися: В.В. Фінагін, В.М. Амітан, В.Д. Денісов, Т.В. Дробішевська, В.А. Кавиршина, В.М. Савенко, В.А. Устименко. Вагомий внесок до науково-дослідницької бази правових питань функціонування управлінських систем зробили О.П. Петриченко, Л.А. Музика, Н.Ю. Печорина, С.В. Богачов, М.В. Мельникова, О.О. Лук'янченко.

Результати дослідження. Міста грають важливу роль у вирішенні задач економічного і соціального характеру. У даний час містяни складають біля 70% всього населення нашої країни. У містах сконцентровані більш частина промислових підприємств, суб'єктів малого та середнього бізнесу, освітніх закладів, інших інфраструктурних об'єктів.

Беручи до уваги економічну ситуацію, яка склалась на рівні держави і міст України, можна стверджувати, що міські органи місцевого самоврядування повинні спиратися на як на свої матеріально-фінансові можливості, так і на інвестиційний потенціал суб'єктів господарювання, що здійснюють свою діяльність на підвідомчій міським радам території. Подібна практика не значить, що українські міста повинні, як говориться, «варитися у власному соку», але це дозволить міським радам як органам місцевого самоврядування раціонально і, одночасно, максимально корисно для територіальних громад використовувати наявну міську комунальну власність і фінансовий капітал суб'єктів господарювання різних форм власності.

Відношення органів місцевого самоуправління з суб'єктами господарювання на підвідомчій їм території, зокрема з питань залучення в міське господарство інвестиційних ресурсів, визначаються в прогнозних і програмних документах економічного і соціального розвитку. Необхідність їх розробки і вимоги, які відносяться до їх утримання, передбачається цілим рядом нормативно-правових актів України. При цьому представляється можливим виділити документи універсальні і спеціальні. До першої групи

можна віднести Господарчий кодекс України від 16.01.2003 р., Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р., «Про державне прогнозування і розробку програм економічного і соціального розвитку України» від 23.03.2000 р., Загальнодержавну програму розвитку малих міст, затверджену Законом України від 04.03.2004 р., «Про стимулювання розвитку регіонів» від 08.09.2005 р.

Друга група представлена в більшому ступені галузевими нормативно-правовими актами на середньо- та короткотермінові періоди, а також програмами соціально-економічного і культурного розвитку окремих адміністративно-територіальних одиниць. Зокрема, до таких можна віднести Загальнодержавну програму розвитку водного господарства, затверджену Законом України від 17.01.2000 р., Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2004-2010 рр., затверджену Законом України від 24.06.2004 р..

Як можна побачити, питання планування розвитку міського господарства є важливим. В окремих місцях органи місцевого самоврядування з ціллю збереження і помноження комунальної власності, максимізації наповнення міського бюджету і в цілому формування цивілізованого ринку нерухомості стверджують довгострокові плани, які отримали назву Концепцій управління міською власністю. Прикладом тому може слугувати, зокрема, практика діяльності органів місцевого самоврядування декількох українських міст. [1, с. 13, с. 86-87; 2, с. 8-9].

Досвід європейських країн підтверджує правильність побудови відносин міських рад українських міст із суб'єктами різноманітних форм власності, що входять в міське господарство, в рамках загальноміських планових документів. Зокрема, в Нідерландах міська влада розроблює і стверджує генеральний план, за допомогою якого здійснюється управління розвитком міста, міських земель, узгоджених інтересів районів і центральної влади міста. В Швеції муніципальні заклади просто зобов'язані розроблювати генеральний план. Генеральний план має на увазі розвиток всіх сфер життєдіяльності суспільства, однак відображає тільки його вплив на землекористування. В ряді муніципальних закладів генеральний план використовується для визначення мети муніципального розвитку, беручи до уваги при цьому не тільки землекористування. Цей план не має обов'язкової юридичної сили, однак він слугує орієнтиром для всіх юридично обов'язкових форм планування [3, с. 15].

У відповідності з ч. 1 ст. 11 Господарського кодексу України здійснення державою економічної стратегії і тактики в сфері господарювання направлене на створення економічних, організаційних і правових умов, при яких суб'єкти господарювання враховують в своїй діяльності показники прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку. Після розпаду СРСР і утворення незалежних країн намітився новий вектор розвитку відносин в сфері планування і прогнозування – перехід від директивного до індикативного планування. Саме індикативне планування в господарській діяльності суб'єктів міського господарства превалює в програмних документах міського розвитку. При цьому законодавець дотримується точки зору про те, що суб'єкти міської господарської діяльності можуть і повинні у відомій мірі приймати участь в реалізації програм соціально-економічного розвитку міста. Такий висновок виходить з аналізу норми ч. 5 ст. 11 Господарського кодексу України, у відповідності з яким суб'єктам господарювання, не враховуючими суспільні інтереси, відображені в програмних документах економічного і соціального розвитку, не можуть представлятися передбачені законом пільги і переваги в здійсненні господарчої діяльності. Тим самим підкреслюється пріоритет соціальних, публічних інтересів територіальної громади відповідного населеного пункту над інтересами приватними. В цьому, як вбачається, і полягає особливість господарсько-правового метода регулювання міських господарських відносин. З метою стимулювання суб'єктів господарювання, розташованих на території міста, до вкладання інвестицій в об'єкти комунального господарства органи місцевого самоврядування у

відповідності з діючим законодавством можуть встановити для них пільговий режим здійснення господарської діяльності. Зокрема, місцеві ради можуть впровадити пільги по місцевим податкам і зборам, встановити пільгову орендну плату вищезазначеним суб'єктам за оренду землі, передбачити пільги відносно плати за землю.

Всі зазначені й інші пільги будуть надаватися у разі виконання положень програми соціально-економічного розвитку підвідомчій органам місцевого самоврядування території, наприклад у відношенні так званої спонсорської підтримки об'єктів комунальної власності. Зокрема, у м. Вінниця за рахунок інвестиційних засобів концерну «Поділля» побудований дитячий садок (перший за останні 18 років), який безоплатно був переданий в комунальну власність міста. При цьому планується побудувати ще два дитячих садка і сучасну школу [4, с. 3]. Невиконання вимог програмних документів міста, байдужість суб'єктів господарювання до вдоволення суспільних потреб буде слугувати підґрунтям для відмови в наданні пільгового режиму чи його відміні. Вказане кореспондується з положеннями, викладеними в ч. 5 ст. 11 Господарського кодексу України.

Говорячи про місто і розвиток міського господарства, варто звернути увагу на хронічну недостачу інвестиційних ресурсів (фінансових, матеріальних і т.д.). Вирішення вказаної проблеми бачиться в найбільш повному використанні територіальною громадою місцевого економічного потенціалу, який можна визначити крізь дві взаємопов'язані складові – обов'язкові і факультативні надходження. До обов'язкових можна віднести надходження, передбачені ст. 64-65 та 69 Бюджетного кодексу України, які є відносно стабільними і в значній мірі не залежать від рівня підприємницької ініціативи органів місцевого самоврядування, так як останні діють у цьому випадку як публічні заклади. Слабо розвинутими є якраз факультативні надходження, які передбачають, перш за все, активізацію підприємницьких якостей органів місцевого самоврядування, де вони діють на паритетних принципах з іншими учасниками господарчого обороту. Саме доходи від здійснення господарської діяльності повинні превалювати в доходах міського бюджету.

Органи місцевого самоврядування, діючи від імені і в інтересах територіальних громад, зобов'язані прийняти всі можливі міри для збільшення як закріплених, так і власних прибуткових джерел місцевих бюджетів. При цьому видається доцільним активне використання «нетрадиційних» джерел прибутків, до яких можна віднести операції з місцевими облигаціями, прибутки від реалізації територіальними громадами корпоративних прав, прибутки від інвестиційної діяльності, господарського використання природних джерел і т.ін. Збільшення фінансових надходжень неможливе без перетворень і в міській інституційній середі, зокрема створення комунальних банків дозволить забезпечити фінансову автономію територіальних громад, ефективну і ритмічну працю комунальних підприємств, підприємців, малого та середнього бізнесу і органів місцевого самоврядування.

Особливу увагу необхідно приділяти розвитку договірних державно-приватних відносин по використанню об'єктів комунальної власності (оренда, концесія) та оптимізації їх структур. При цьому варто пам'ятати, що приватизація як один з способів раціоналізації об'єктного складу комунальної власності не варто розглядати як «панацею» для вирішення проблем міського розвитку. Тотальне відчуження міської власності ні до чого позитивного для територіальної громади не призведе. Як свідчить позитивний досвід ряду європейських країн, більшість муніципалітетів віддали перевагу не приватизації, а договірним відношенням відносно господарського використання об'єктів міської комунальної власності.

Варто визнати правильним подібний підхід, що дає, з одного боку, можливість залучення приватних інвестицій в визначену сферу міського господарства, а з іншої – зберегти об'єкти нерухомості в міській власності і отримувати стабільний прибуток. Безсумнівно, що якщо в якійсь сфері міського господарства можливо провести зміну

власника і при цьому якість послуг не погіршиться, а в окремих випадках навіть покращиться, надається доцільним провести приватизацію на конкурентних початках.

Однак у договорі купівлі-продажу необхідно визначити умови по наданню комунальних послуг, тарифну політику, об'єм капіталовкладень, а також наслідки невиконання договірних умов (як варіант, надається можливість вилучення об'єкта в комунальну власність). В даному випадку мається на увазі продаж об'єктів комунальної власності з інвестиційними зобов'язаннями, що на даний час широко не практикується, на відміну від державної власності. Регіональні відділення Фонду державного майна України, як продавці об'єктів державної власності, як правило, передбачають в договорах купівлі-продажу інвестиційні зобов'язання покупця, у випадку невиконання яких виступають передбачені умовами договору і діючим законодавством наслідки. Господарчій судовій практиці вже відомі випадки, коли регіональні відділення Фонду державного майна України звертаються в господарські суди з позовами про розірвання домовленості і повернення майна до власності держави (зокрема, м. Київ) [5, с. 47-49].

Практика діяльності іноземних органів місцевого самоврядування дозволяють виділити наступні, заслуговуючи на увагу, засоби звернення уваги приватних інвестицій в сферу міського господарства, а саме: здійснення корпоратизації комунальних унітарних підприємств, тобто зміни організаційно-правової форми юридичної особи, зі збереженням останніх у власності територіальної громади; безпосередня приватизація цілісних майнових комплексів комунальних підприємств; залучення приватного капіталу до комунальної власності шляхом здійснення торгів на надання тих чи інших послуг; залучення приватних інвестицій в міське господарство на договірних принципах, зокрема, оренда, концесія тощо; залучення коштів в результаті операцій на фінансовому ринку (фінансово-кредитні інституції, кредитні союзи).

Всі зазначені засоби залучення інвестиційних ресурсів мають як свої переваги, так і свої недоліки, тому не можна казати, що існує якийсь універсальний метод наповнення міського бюджету інвестиційними коштами. Скоріш за все, потрібно говорити про комплексний підхід до вирішення проблеми нестачі інвестицій зі застосуванням всіх можливих засобів їх залучення. Обираючи спосіб притягнення фінансових ресурсів до міського господарства, органи місцевого самоврядування повинні, перш за все, діяти у відповідності з вимогами діючого законодавства. Принцип економічної стабільності, закладений в нормах Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р., у відповідності з яким майнові операції, що здійснюються органами місцевого самоврядування з об'єктами права комунальної власності, не повинні послаблювати економічні основи місцевого самоврядування, зменшувати обсяг і погіршувати умови надання послуг населенню, повинен бути закладеним в основу діяльності органів місцевого самоврядування.

Враховуючи вищезазначене, можна з впевненістю стверджувати, що органи місцевого самоврядування за певних умов можуть і повинні долучати фінансові ресурси членів територіальної громади через випуск місцевих облігацій, створення комунальних кредитних союзів. Зокрема, за рахунок місцевих позик у європейських країнах формуються, як правило, 10-15% прибутку місцевих бюджетів. В Нідерландах – 19%, в Бельгії – 13%, на Кіпрі – 12%, в Чехії – 11%, в Іспанії та Франції – 10% муніципального прибутку [6, с. 201].

Відносно кредитних союзів слід відзначити, що цей сегмент фінансового ринку України є недостатньо розвинутим, на відміну від інших країн. Створення кредитних союзів членами територіальної громади для фінансування міських інвестиційних проектів є сьогодні перспективним напрямком розвитку міських господарських відносин. Зокрема, в м. Санкт-Петербург створені і існують декілька кредитних союзів на базі муніципальних округів [7].

З метою отримання додаткових коштів в міський бюджет для інвестування в комунальне господарство виявлення майна, яким користуються всупереч вимогам

законодавства України, органи місцевого самоврядування повинні організувати ефективний моніторинг об'єктів комунальної власності. Зокрема, завдяки цьому, міська рада Івано-Франківська виявила перелік незаселених приміщень, які належали на праві комунальної власності територіальній громаді і які використовувалися суб'єктами господарювання на безоплатній основі, порушуючи тим самим вимоги законодавства України про платність і терміновість оренди комунальної власності. Саме з випадками порушення законодавства України, які наносять майнову шкоду інтересам територіальній громаді, частіше за все стикаються органи місцевого самоврядування.

Варто зазначити, що коли в народі кажуть «гроші на дорозі не валяються», то відносно міських доріг це можна інтерпретувати у прямому сенсі. З прийняттям Закону України «Про автомобільні дороги» від 08.09.2005 р. територіальним громадам на праві власності стали належати автомобільні дороги в межах населеного пункту. Якщо розумно використовувати кошти, а дороги не являються виключенням з правил, завжди можна знайти ресурс для наповнення міського бюджету. Саме таким шляхом пішла міськрада м. Вінниці, проголосивши, що проїзд центральною вулицею буде здійснюватися на платній основі [8, с. 4].

З огляду на те, що сьогодні значне число об'єктів комунальної власності територіальній громаді міста просто збиткові, перед міськими радами стоїть важлива задача з активізації роботи в напрямку комунальних суб'єктів підприємництва, основною ціллю яких буде отримання прибутку для його зачислення в бюджет міста. Вже наявні і позитивні приклади такого роду діяльності. Наприклад, як позначається в науковій літературі, міськрада Дрогобича активно приймала участь в реконструкції нафтопереробного заводу, розташованого на території міста, що дозволило не лише збільшити надходження від його праці після реконструкції, але й вирішити питання зайнятості певної кількості мешканців міста, покращити екологічну ситуацію, забезпечити в умовах топ ливної кризи транспорт комунальних підприємств бензином та дизельним допливом [9, с. 226].

Практика господарювання свідчить про прискорення темпів реалізації активної міської політики по якісному покращенню складу комунального майна за рахунок створення об'єктів, здатних приносити прибуток. Зокрема, територіальні громади міст Хмельницький і Ніжин є фундаторами ринків: в Закарпатській області успішно діє обласне дочірнє підприємства «Закарпаттурист», об'єднання «Закарпаткурорт», обласне комунальне підприємство «Міжнародний аеропорт Ужгород», «Води Закарпаття», «Агентство регіонального розвитку і трансграничного співробітництва»; територіальна громада м. Рівне має у власності 25% акцій ВАТ «Поліссяхліб»; комунальне підприємство в м. Холми Чернігівської області обробляє деревину, яка продається в десятку зарубіжних країн (Нідерланди, Ізраїль, Германія, Словаччина, Австрія, Панама) [10, с. 111-112, 140, 301, 403, 407]. Окремі дослідники відзначають, що в більшості іноземних країн органи місцевого самоуправління займаються підприємницькою діяльністю в широкій, але чітко визначеній сфері; вони є одними з найбільших власників і покупців на ринку праці, активним учасниками фінансово-кредитних відносин, мають власні банківські, страхові й інші фінансово-кредитні установи. В аналітиці ООН з реформи органів місцевої влади рекомендується в муніципальній (комунальній) власності тримати, зокрема, іподроми, об'єкти по виготовленню та збуту алкогольних напоїв, ресторани, ринки, служби озеленення, бойні, аеропорти, автостоянки платні, мости, поромі, гавані, пірси, готелі.

Таким чином, вирішення проблеми залучення інвестицій в міське господарство бачиться в консолідації і ефективному використанні ресурсів місцевого розвитку, розширенні присутності органів місцевого самоврядування міста в сфері господарства.

Висновок. Підсумовуючи теоретичний матеріал, викладений протягом дослідження статті, та практичні пропозиції, можна відзначити, що для підвищення якості управління містом, необхідно створення теоретичної та методичної основи, яка включає в себе певні

господарські механізми. Разом із тим, ситуація та динаміка процесів, що відбуваються на місцевому рівні, може значно відрізнятись від регіонального та державного рівня. Цей процес має наявний вираз, коли великі міста із потужним промисловим потенціалом мають низький рівень надходжень до місцевого бюджету, тенденцію росту збиткових підприємств, «тінізацію» підприємництва, збільшення безробіття. Методи та інструменти реалізації напрямів стратегічного розвитку міста, повинні, в першу чергу враховувати правові та інноваційно-інвестиційні аспекти, взаємодію місто- утворюючих та містозабезпечуючих галузей, широке залучення підприємництва у комунальну галузь міста.

Список використаних джерел.

1. Коцеев В.А. Управление городской собственностью: результаты и перспективы / В.А. Коцеев, В.Н. Набатников // *Городская собственность и управление*. – 2003. – сентябрь-октябрь. – 292 с.
2. Ткачук І. Проблеми організації та управління економікою регіону в умовах самоврядування // *Економіка України*. – 2005. - №3. – 320 с.
3. Набатникова А.В. Особенности управления собственностью в городах и регионах Европы. / А.В. Набатникова // *Городская собственность*. – 2001. - №1 (41). – 269 с.
4. Уменьшатся ли очереди в детсады? // *Голос України*. – 2006. – 28.10.2006 (№202).
5. Филиппова И.В. Влияние работы приватизированных предприятий г. Киева на экономику / И.В. Филиппова // *Государственный информационный бюллетень о приватизации*. – 2006. - №8. – 189 с.
6. Кравченко В.І. Місцеві фінанси України: навч. Посібник / В.І. Кравченко. – К.: т-во «Знання», КОО, 1999. – 487 с.
7. Кредитные союзы обслуживают промышленную зону [Электронный ресурс]. – Режим доступа: // <http://ev.spb.ru>
8. Не заплатишь – не поедешь // *Голос України*. – 2006. – 19 июля (№131).
9. Устименко В.А. О некоторых аспектах формирования и использования коммунальной собственности города / *Актуальные проблемы стабилизации и развития экономики: сб. науч. тр. / НАН Украины. Институт экономико-правовых иссл; редколл: В.К. Мамутов (отв. секр) и др. / В.А. Устименко*. – Донецк, 1999. – 421 с.
10. Місцеве самоврядування: 10 років незалежності України. – 2-е видання, стереотип. – К.: Парламентське видавництво, 2002 – 431 с.

References (BSI)

1. Koshcheyev V.A. Upravleniye gorodskoy sobstvennostyu: rezul'taty i perspektivy / V.A. Koshcheyev, V.N. Nabatnikov // *Gorodskaya sobstvennost i upravleniye*. – 2003. – sentyabr-oktyabr. – 292 s.
2. Tkachuk I. Problemi organizatsii ta upravlinnya ekonomikoju regionu v umovakh samovryaduvannya // *Ekonomika Ukraini*. – 2005. - №3. – 320 s.
3. Nabatnikova A.V. Osobennosti upravleniya sobstvennostyu v gorodakh i regionakh Evropy. / A.V. Nabatnikova // *Gorodskaya sobstvennost*. – 2001. - №1 (41). – 269 s.
4. Umenshat'sya li ocheredi v detsady? // *Golos Ukrainy*. – 2006. – 28.10.2006 (№202).
5. Filippova I.V. Vliyaniye raboty privatizirovannykh predpriyatiy g. Kiyeva na ekonomiku / I.V. Filippova // *Gosudarstvennyy informatsionnyy byulleten o privatizatsii*. – 2006. - №8. – 189 s.
6. Kravchenko V.I. Mistsevi finansi Ukraini: navch. Posibnik / V.I. Kravchenko. – K.: t-vo «Znannya». KOO. 1999. – 487 s.
7. Kreditnyye soyuzu obsluzhivayut promyshlennuyu zonu [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: // <http://ev.spb.ru>
8. Ne zaplatish – ne poyedesh // *Golos Ukrainy*. – 2006. – 19 iyulya (№131).
9. Ustimenko V.A. O nekotorykh aspektakh formirovaniya i ispolzovaniya kommunalnoy sobstvennosti goroda / *Aktualnyye problemy stabilizatsii i razvitiya ekonomiki: sb.nauch. tr. / NAN Ukrainy. Institut ekonomiko-pravovykh issl; redkoll: V.K. Mamutov (otv. sekr) i dr. / V.A. Ustimenko*. – Donetsk. 1999. – 421 s.
10. Mistseve samovryaduvannya: 10 rokiv nezalezhnosti Ukraini. – 2-e vidannya. stereotip. – K.: Parlamentske vidavnitstvo. 2002 – 431 s.

Keywords: strategic development of the city, legal support of development, innovation capacity, entrepreneurship, local government, small and medium business, the local community.

Ключові слова: стратегічний розвиток міста, правове забезпечення розвитку міста, інноваційний потенціал, підприємництво, місцеве самоврядування, малий та середній бізнес, територіальна громада.

Ключевые слова: стратегическое развитие города, правовое обеспечение развития города, инновационный потенциал, предпринимательство, местное самоуправление, малый и средний бизнес, территориальная община.